

УДК 316.772:004.73.8.5

Ю. А. Данько, аспірант

*Харківський національний педагогічний університет
ім. Г. С. Сковороди*

"ТРОЛІНГ" ЯК НОВИЙ ВИД ВІРТУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті розглядається поняття "тролінгу" як нового мережевого феномену сучасності та нового виду комунікативної практики. Аналізується походження і розвиток тролінгу, зазначається, що поява тролінгу здебільшого пов'язана з мережевою анонімністю. Також у статті обґрунтовується, що цей феномен можна розглядати як прояв соціальної агресії.

К л ю ч о в і с л о в а : інформаційне суспільство, комунікативна діяльність, "тролінг", "інтернет-тролінг", соціальна агресія.

Постановка проблеми. З виникненням такого явища, як Інтернет, ні для кого вже не секрет, що сьогодні це не тільки технічна можливість швидкої передачі інформації, але й засіб для віртуальної комунікації індивідів. Починаючи з 1990-х рр., ми спостерігаємо прискорену динаміку розвитку соціальних мереж. Вони активно структуруються, профілюються, збільшується чисельність самих мереж і їх учасників. Глобальні соціальні мережі об'єднують сьогодні сотні мільйонів користувачів незалежно від статі, віку, рівня освіти й національної приналежності [1, с. 48].

В інформаційному суспільстві спілкування в мережі Інтернет, у тому числі соціальних мережах та інтернет-форумах, стає активною потребою багатьох індивідів, що дозволяє їм ділитися своїми проблемами, отримувати поради, висловлювати свої думки [2, с. 48].

Однак формування і розвиток інформаційного суспільства супроводжується також поширенням у віртуальній реальності не тільки позитивних, але й негативних соціальних практик, властивих об'єктивній соціальній реальності, що потребують адекватної наукової інтерпретації [3, с. 1981].

Аналіз актуальних досліджень. Вважається, що першими серед західних вчених, хто досить всебічно займається вивченням явища "тролінгу", є Дж. Донат, Дж. Гірш та А. Галінський. Певні аспекти проблемного поля цього явища також активно досліджуються і вітчизняними вченими. Так, питанням комунікативних дій займаються Н. І. Формановська, Ю. М. Караулов, В. Г. Костомаров, Е. М. Верещагін, І. А. Стернін, С. В. Масленченков досліджує субкультуру хакерів, М. С. Рижков аналізує мовні стратегії

учасників інтернет-дискурсу, А. В. Білозерцев займається аналізом особисто-орієнтованої комунікації, І. В. Ксенофонтова розглядає специфіку мережевої комунікації в умовах анонімності, О. Н. Анкудінова здійснює аналіз специфіки сучасної інтернет-комунікації на прикладі соціальних мереж, Т. Ю. Виноградова приділяє увагу специфіці спілкування в Інтернеті. Однак, мережевий "тролінг" як одна з самостійних форм комунікативної поведінки залишається на даний момент соціальним явищем, що потребує подальшого детальнішого вивчення.

Мета статті – на основі аналізу західних та вітчизняних публікацій, присвячених дослідженню мережевої комунікації, розглянути феномен "тролінгу" як нового виду інтернет-комунікації.

Виклад основного матеріалу. Стрімкі темпи розвитку "тролінгу" в комунікативному просторі глобальної мережі дозволяють говорити про нього як про потужний вид комунікативної діяльності, що постійно вдосконалюється.

Термін "тролінг" походить зі сленгу учасників віртуальних спільнот і не має прямого відношення до сфери наукового дискурсу. У дослівному перекладі англ. "trolling" означає "ловлю рибу на блешню" [4, с. 135]. За припущенням співробітника інституту соціології РАН І. В. Ксенофонові, це слово набуло популярності через інше його значення – "тролів" як істот, що згадуються в скандинавській міфології. Міфологічні істоти тролі, особливо в дитячих оповіданнях, зображуються як потворні, неприємні істоти, створені для заподіяння шкоди і скоєння зла [5]. У багатьох епізодах підкреслюється неприязнь тролів до сторонніх осіб у межах місць їхнього проживання, особливо до тих, хто збирався порушити їхній спокій.

Відтак, розгляд поняття "тролінгу" доцільно розпочати з поняття комунікативної діяльності як системи дій, що послідовно розгортаються, кожна з яких спрямована на вирішення приватного завдання і може бути розглянута як певний "крок" у досягненні мети спілкування [4, с. 135].

Комунікативна поведінка – це поведінка (вербальна і супроводжуюча її невербальна) особистості або групи осіб у процесі спілкування, регульована нормами й традиціями спілкування даного соціуму [6].

Сам термін "комунікативна діяльність" у вітчизняній літературі був уперше використаний у 1989 р. в роботі І. А. Стерніна "Про поняття комунікативної поведінки" [7]. Саме І. А. Стернін першим серед дослідників комунікативних процесів звернув увагу на моменти взаємозв'язку і кореляції, що існують між особливостями процесу спілкування, та специфікою (традиціями) життєвого простору, в якому воно здійснюється.

Виходячи з цього твердження, "тролінг" може розглядатись як вид віртуального спілкування з порушенням етики мережевої взаємодії, що виражається у вигляді прояву різних форм агресивної, знущальної і образливої поведінки для нагнітання конфліктів. Використовується як у процесі спілкування

між персоніфікованими учасниками, зацікавленими в більшій упізнаваності, публічності або епатажі, так і в процесі анонімної взаємодії користувачів, здійснюваної без можливості ідентифікації з реальним суб'єктом віртуального спілкування.

У найбільш загальному вигляді це явище пропонується характеризувати як процес розміщення на віртуальних комунікативних ресурсах провокаційних повідомлень з метою нагнітання соціального напруження шляхом порушення правил етичного кодексу інтернет-взаємодії [1, с. 49].

За своєю суттю, мережеве спілкування мало чим відрізняється від класичного, за винятком деяких нюансів: у більшості випадків, спілкування відбувається між абсолютно незнайомими людьми; немає прямого контакту зі співрозмовником; обмежені кошти для демонстрації емоцій.

Подібні нюанси, зрозуміло, вносять у мережеве спілкування низку особливостей і правил, яких рекомендується дотримуватися. Оскільки процес спілкування в мережі, як і раніше, здійснюється між людьми, то багато правил класичного етикету спілкування справедливі й для свого цифрового аналога: уважно слухати; бути ввічливим чи не перебивати; шанобливо ставитися до співрозмовника та інші правила, яких ми щодня дотримуємося, спілкуючись із людьми.

Аналіз сучасної соціально-гуманітарної літератури свідчить, що дослідниками проблемного поля "тролінгу" виокремлюються також такі поняття, як "мережевий тролінг" та "інтернет-тролінг".

Мережевий "тролінг" – це розробка завідомо провокаційних повідомлень з метою викликати конфлікти між учасниками мережевого співтовариства, "хвилю правок" (активне цілеспрямоване втручання в текст повідомлень у контексті пропаганди та нав'язування власної позиції), а також увести користувачів у безглузду конфронтацію. Важливо відзначити, що "тролі" здійснюють свою діяльність будь-якими доступними їм засобами: від примітивного розміщення образливих повідомлень до плідної цілеспрямованої роботи в команді собі подібних з метою внесення хаосу до вибраного ними сайту чи форуму як жертви [4, с. 135].

"Інтернет-тролінг" – явище, яке починається з певного жарту, розіграшу, нехитрих і прямолінійних висловлювань – "тролінг"-атаки, метою якої є знищення певної конференції або news-групи (сукупності новин), або доведення конкретної людини до нервового зриву [3, с. 1982].

Першою, хто вивчав дане явище була дослідниця Дж. Донат – фахівець з сучасних медіа, науковий співробітник Беркманського центру Гарвардського університету. Вона підкреслює, що "тролінг" – це "гра в підробку особистості, але без згоди більшості гравців, які не усвідомлюють участі в цій грі" [1, с. 50].

Мотивами появи і розвитку "тролінгу" в мережі Інтернет можуть служити інтерес, цікавість, бажання самоствердитися, посперечатися, проявити

дотепність, розважитися, бажання проявити агресію та негативні емоції. Так, М. М. Акуліч, зокрема, зазначає, що "декому це просто приносить задоволення посперечатися і розважити за рахунок інших себе й аудиторію, інші намагаються таким чином перешкоджати дискусії. Є люди, для яких "тролінг" – це самоствердження, гра, боротьба інтелекту. Існує уявлення, що тролінгом займаються тільки закомплексовані люди, але насправді все не так. Часом серед кращих "тролів", зокрема, можуть бути й дорослі серйозні люди, що займають солідні посади і таким чином дають собі емоційну розрядку [3, с. 1982]. При цьому він наводить дані, відповідно до яких багато людей один або два рази пробували публікувати провокаційні повідомлення в Інтернеті просто з цікавості. Не оцінюючи дане судження з психологічних і культурологічних позицій як норму чи девіацію, можна відзначити, що такий мотив соціального тролінгу також можливий.

Р. Внебрачних, досліджуючи цей феномен, проводить паралель "тролінгу" з явищем "енергетичного вампіризму". На його думку, найбільш успішні "тролі" здатні створити напругу в цілому ряді спільнот, зіштовхуючи їх між собою і використовуючи проекції публічності в ЗМІ для привернення уваги широкої громадськості. Р. Внебрачних робить висновок, що "судячи з останніх сценаріїв комп'ютерних або фейсбуківських революцій, "тролінг" може перетворитися на затребувану спеціалізацію представників цілої низки професій, наприклад, таких як журналістика, світова політика, міжнародна економіка та ряду інших" [1, с. 50].

Якщо розглядати "тролінг" як негативне явище, в такому ракурсі, безсумнівно, зручніше за все аналізувати його як форму соціальної агресії. Цю точку зору поділяє й І. П. Шкляев, пропонуючи таке соціологічне визначення агресії: агресія – ворожа внутрішня установка або ворожий тип дій індивіда чи групи стосовно іншого індивіда або групи. Виражається в поведінці, яка спрямована на заподіяння шкоди або збитку іншій особистості чи групі як фізично, так і морально [8, с. 26].

Виходячи з цього, можна зазначити, що "тролінг" як форма соціальної агресії має свої унікальні характеристики:

- по-перше, "тролінг" може існувати виключно у віртуальних спільнотах;
- по-друге, він володіє специфічними механізмами швидкого збудження лавиноподібної агресії, миттєвого розповсюдження на більшість учасників віртуального співтовариства;
- по-третє, необхідно врахувати, що унікальність "тролінгу" як форми соціальної агресії полягає в тому, що в потенційної жертви конфлікту відсутня можливість фізичного або візуального контакту з ініціатором самої конфліктної ситуації [1, с. 50].

Найважливішим джерелом появи і поширення "тролінгу" є мережева анонімність.

На думку І. Ксенофонтової, феномен "тролінг" пов'язаний з анонімністю й абсолютно неможливий в умовах, відмінних від анонімності при здійсненні мережевої комунікації [5].

Форуми, чати і спільноти постійно відвідуються людьми, єдина мета яких полягає в тому, щоб когось вилаяти або з кимось посваритися, причому все це не виходячи з тіні цілковитої мережевої анонімності. Анонімність мережевого спілкування дозволяє "тролеві" отримувати емоційну розрядку, проявляти низькі якості й почуття, викликаючи негативну реакцію інших людей практично безкарно. Це сприяє тому, що "троль" відчуває себе впевнено і значущо, відчуває свою перевагу порівняно з іншими людьми, дозволяє собі бути таким, який він є насправді без будь-яких соціокультурних обмежень.

Недавні дослідження Дж. Гірша і А. Галінського з Північно-західного університету США, присвячені аналізу психології "тролінгу" і незвично сильного впливу "тролів" на учасників мережевого спілкування, дозволили з'ясувати певні моменти в їхній поведінці в межах інтернет-дискусій. На думку вчених, спонтанне занурення в режим тролінгу практично неминуче для користувачів, які обрали анонімну форму спілкування, якщо їхня здатність до самоконтролю недостатньо розвинена. У цілому, "тролі" демонструють весь набір поведінкових реакцій, характерних для людини, що перебуває під впливом алкоголю.

А. Галінський вважає, що психологічна ілюзія "зняття заборон", викликана анонімністю, призводить до оголення істинного характеру людини, але, з іншого боку, в такому стані люди максимально схильні до впливу і легко піддаються переконанню: "По суті, зняття обмежень може як виявити справжню сутність людини, так і сформувані її, як би суперечливо це не звучало". Інтернет-дискусія анонімних учасників форуму або соціальної мережі, згідно з висновками дослідників, подібна спілкуванню людей, які випили, а суть її відображає істинні спонукання тих, хто спілкується [9].

У соціологічному плані важливо розуміти, що "тролем" може бути не тільки окрема людина, а й певна група людей, навіть організація.

Таким суб'єктом і об'єктом "тролінгу" в мережі Інтернет є окремі особистості й соціальні групи, спілкування між якими відбувається безконтактно. У мережі Інтернет суб'єкт і об'єкт "тролінгу" реагують один на одного вербально, тим самим той, хто реагує на "тролінг", може ще більше активізувати "троля" та й власні емоції теж [2, с. 49].

"Інтернет-тролі" заважають вести дискусію на просторах мережі і простим користувачам, і відомим людям, користуючись тим, що покарати їх неможливо. Представляється, що "інтернет-тролі" відносяться до числа комунікаторів, які активні, мобільні, здатні активізувати інтернет-аудиторію й актуалізувати проблеми, даючи свою інтерпретацію, застосовуючи власні методи і реалізуючі власні цілі. Причому основна маса "тролів" використовує

обмежений набір прийомів, добре відомих досвідченим користувачам мережі. Однак, крім так званих "товстих тролів", які відкрито порушують правила ресурсу, ображають його учасників, викликають конфліктні ситуації, існують і так звані "тонкі тролі".

"Товстий тролінг" можна зафіксувати відразу. Зазвичай, з перших же постів (повідомлення на веб-форумі) "товсті тролі" ведуть себе досить різко і навіть грубо, їхня думка докорінно відрізняється від думки локальної більшості. Вони розраховують на ефект "вибуху бомби" і як наслідок – жвавої дискусії з цього приводу, що кращим чином служить досягненню їхньої мети – викликати хаос і привернути увагу до своєї особи. Заради цієї мети вони втручаються в обговорення і самовпевнено сперечаються, підкріплюючи свої доводи посиланнями на різні джерела, частіше – малодостовірні й невизначені. "Тролі" заходять в активні теми для того, щоб перетворити їх на масоване пояснення їм, що вони неправі і, тим самим, відвести дискусію в русло спору і перетворити її в скандал. Вони порушують теми, уже самі назви яких викликають бурю емоцій і обурення. Вони відкрито грублять учасникам, адміністраторам сайтів та модераторам, нехтують правилами форуму й елементарними нормами етики інтернет-спілкування, ігнорують прохання інших учасників припинити і офіційні попередження за порушення правил.

Розпізнати "тонкий тролінг" набагато складніше, його значущість і ступінь впливу залежить від того, наскільки добре "троль" знає психологію особистісної та колективної поведінки. "Тонкий троль" діє на межі правил, прийнятих у середовищі, де він діє, не порушуючи їх безпосередньо і часто провокуючи адміністрацію на перевищення повноважень або на порушення власних же правил.

"Тролі" цієї категорії відзначаються глибокими знаннями в галузі психології, що дозволяє їм впливати на людей з використанням витончених методів. У багатьох випадках жертви "тонкого тролінгу" навіть не усвідомлюють того, що "спіймалися на гачок". Брак спілкування і комунікативного досвіду, нерозвиненість комунікативних здібностей та реалізації їх у соціальній реальності, можуть сприяти тому, що людина починає здійснювати свої комунікативні компетенції, вибудовувати комунікативні стратегії й тактики у віртуальній реальності, стаючи при цьому не тільки активним, позитивним інтернет-користувачем й інтернет-комунікатором, а й "тролем". У цьому зв'язку відзначимо, що в різних типів "тролів" різні цілі та способи їх досягнення [3, с. 1984].

Розуміння цього дає можливість сторонньому спостерігачеві правильно оцінювати ті чи інші тенденції, елементи та механізми психологічного маніпулювання в спілкуванні.

Висновки і перспективи подальших вивчень. Становлення та розвиток інформаційного суспільства, бурхливий розвиток Інтернету сприяли появі нових феноменів, які потребують наукового вивчення та прогнозуван-

ня. Одним з таких феноменів, що активно розвивається, є "тролінг" у мережі Інтернет.

Аналіз сучасної соціально-гуманітарної літератури свідчить, що феномену "тролінгу" вже присвячено велику кількість статей і публікацій. Розглядаючи результати цих досліджень, можна говорити про те, що в більшості випадків "тролінг" характеризується як негативне явище, агресивна форма соціально-комунікативної взаємодії, яка перешкоджає встановленню та відтворенню етичних норм мережевої взаємодії і конструктивної роботи груп.

Але слід пам'ятати, що "тролінг" у мережі продовжує активно розвиватися, і здійснення цілеспрямованого впливу на аудиторію під маскою "троля" може призвести не тільки до негативних наслідків. Справді, можна домогтися роздрібнення одноманітно налаштованої спільноти на "ворогуючі кластери", не здатні до скоординованих спільних дій у реальному світі. Але можливо також успішно об'єднати групу з учасників, які ніколи раніше не поділяли спільних точок зору. Все це означає, що "тролінг" як новий вид віртуальної комунікації потребує подальшого детального вивчення, насамперед, у контексті адекватного визначення його функціонального потенціалу.

-
1. *Внебрачных Р.А.* Троллинг как форма социальной агрессии в виртуальных сообществах / Р.А.Внебрачных // Вестн. Удмурт. ун-та. – Серия 3: Философия. Социология. Психология. Педагогика. – 2012. – Вып. 1. – С. 48–51.
 2. *Акулич М.М.* Интернет-троллинг: понятие, содержание и формы / М.М. Акулич // Вестн. Тюмен. гос. ун-та. – 2012. – № 8. – С. 47–54.
 3. *Акулич М.М.* Интернет-троллинг как девиация / М.М. Акулич // Социология и общество: глобальные вызовы и региональное развитие. – Сессия 13 ; Российская социология сегодня : IV очередн. всерос. социол. конгр., окт. 2012 г. : тезисы докл. – Уфа, 2012. – С. 1981–1987.
 4. *Семенов Д.И.* Сетевой троллинг как вид коммуникативной деятельности / Д.И. Семенов, Г.А. Шушарина // Междунар. журн. эксперимент. образования. – 2011. – № 8. – С. 135–136.
 5. *Ксенофонтова И.В.* Специфика коммуникации в условиях анонимности: меметика, имиджборды, троллинг / И.В. Ксенофонтова // Интернет и фольклор : сб. ст. / отв. ред. Каргин А.С. – М. : Гос. республ. центр рус. фольклора, 2009.
 6. *Прохоров Ю.Е.* Русские: коммуникативное поведение [Электронный ресурс] / Ю.Е. Прохоров, И.А. Стернин. – Режим доступа : http://www.kniga.com/books/preview_txt.asp?sku=ebooks319596
 7. *Семенов Д.И.* Троллинг как тип коммуникативного поведения в Интернете [Электронный ресурс] / Д.И. Семенов. – Режим доступа : <http://russian-scientists.ru/communication/forum/forum79/topic1451/>

8. Фролов С.С. Социология организаций / С.С. Фролов : учеб. – М. : Гардарики, 2001. – 384 с.
9. "Троллики и нолики": Прогнозы социологов сбываются – социальные сети наполняются "агентами влияния" [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://earth-chronicles.ru/news/2011-08-31-6647>

References

1. Vnebrachnykh R.A. Trolling kak forma sotsial'noi agresii v virtual'nykh soobshchestvakh. Vestn. Udmurt. un-ta. Seriya 3: Filosofiya. Sotsiologiya. Psikhologiya. Pedagogika. 2012, Vyp. 1, s. 48–51 [in Russian].
2. Akulich M.M. Internet-trolling: ponyatie, sodержanie i formy. Vestnik Tyumenskogo gosudarstvennogo universiteta. 2012, № 8, s. 47–54 [in Russian].
3. Akulich M.M. Internet-trolling kak deviatsiya. Sotsiologiya i obshchestvo: global'nye vyzovy i regional'noe razvitie. Sessiya 13; Rossiiskaya sotsiologiya segodnya: IV ocherednoi vserossiiskii sotsiologicheskii kongress, okt. 2012 g.: tezisy dokl. Ufa, 2012, s. 1981–1987 [in Russian].
4. Semenov D.I., Shusharina G.A. Setevoi trolling kak vid kommunikativnoi deyatel'nosti. Mezhdunarodnyi zhurnal eksperimental'nogo obrazovaniya, 2011, № 8, s. 135–136 [in Russian].
5. Ksenofontova I.V. Spetsifika kommunikatsii v usloviyakh anonimnosti: memetika, imidzhbordy, trolling. Internet i fol'klor: sb. st., otv. red. Kargin A.S. M., Gosudarstvennyi respublikanskiy tsentr russkogo fol'klora, 2009 [in Russian].
6. Prokhorov Yu.E., Sternin I.A. Russkie: kommunikativnoe povedenie [Elektronnyi resurs]. Rezhim dostupa: http://www.kniga.com/books/preview_txt.asp?sku=ebooks319596 [in Russian].
7. Semenov D.I. Trolling kak tip kommunikativnogo povedeniya v Internetе [Elektronnyi resurs]. Rezhim dostupa: <http://russian-scientists.ru/communication/forum/forum79/topic1451/> [in Russian].
8. Frolov S.S. Sotsiologiya organizatsii: uchebник. M., Gardariki, 2001, 384 s. [in Russian].
9. "Trolliki i noliki": Prognozy sotsiologov sbyvayutsya – sotsial'nye seti napolnyayutsya "agentami vliyaniya" [Elektronnyi resurs]. Rezhim dostupa: <http://earth-chronicles.ru/news/2011-08-31-6647> [in Russian].

Отримано 02.08.13

*Ю.А. Данько, аспірант кафедри політології, соціології
і культурології Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди*

"ТРОЛЛИНГ" КАК НОВЫЙ ВИД ВИРТУАЛЬНОЙ КОММУНИКАЦИИ

В статье рассматривается понятие "троллинг" как новый сетевой феномен современности и новый вид коммуникативной практики. Анализируются происхождение и развитие троллинга, отмечается, что появление троллинга в основном связано с сетевой анонимностью. Также в статье обсуждается, что этот феномен можно рассматривать как проявление социальной агрессии.

Ключевые слова: информационное общество, коммуникативная деятельность, "троллинг", "интернет-троллинг", социальная агрессия.

*Yu. Dan'ko, PhD student,
Kharkiv National Pedagogic Skovoroda University*

"TROLLING" AS A NEW TYPE OF VIRTUAL COMMUNICATION

The article dwells upon the concept of "trolling" as a new network phenomenon of modernity and a new kind of communication practice. Author analyzes the origins and the development of trolling, argues that the emergence of trolling is mainly related to network anonymity. Also the article proves that this phenomenon can be regarded as an expression of social aggression.

Keywords: information society, communication activity, "trolling", "Internet trolling", social aggression.